

Prefixele Europei culturale: multi și inter

🕒 31/03/2020 🍌 5

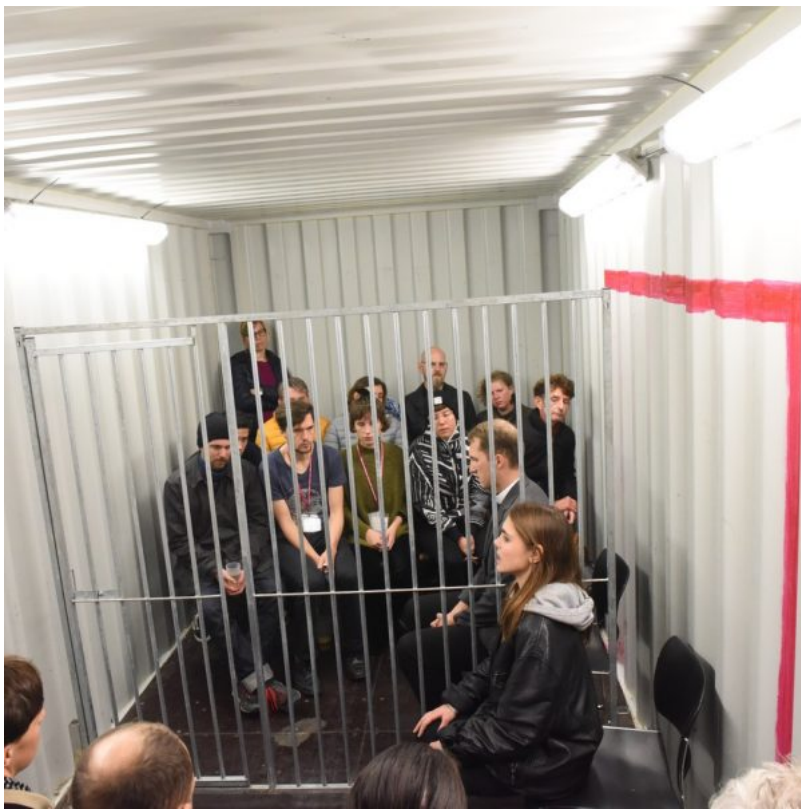
Două cuvinte descriu subtil diferențele de conviețuire în comunitățile multietnice, dar aria lor de semnificare e mult mai largă și se referă la negocierea relațiilor dinamice între grupuri care se definesc identitar în mod diferit. Acum trei decenii multiculturalismul s-a impus ca deziderat al Europei Unite politică și practică culturală care se referă la comunitățile în care conviețuiesc mai multe culturi. Iată că în ultimii zece ani interculturalismul vine să înlocuiască relația de acceptare pasivă definită de multiculturalism cu relaționarea prin dialog și colaborare între diferitele grupuri etnice care trăiesc aceleași comunități. Interculturalismul e noua paradigmă a comunicării sociale, afirmată ca reacție critică la (auto)izolarea și accentuarea specificului grupurilor legitimate de multiculturalism, dar și răspunsul la provocările noilor realități sociale europene, în primul rând la problema valurilor migraționale ale refugiaților de război și ale populațiilor din zonele de risc economic. Comunicarea între grupuri, dialogul, ieșirea din cercul securizat exersării identității este răspunsul la discursul monocord al majorității, justificat de ascensiunea regimurilor naționaliste din Europa de azi, și nu numai. Problema conviețuirii acestor noi grupuri cu identități etnice, culturale, religioase diferite de a țărilor de adopție cere soluții vizionare care să ia în calcul modificările pe care le provoacă în structura societății, astfel încât să evite marginalizarea socială și economică a acestor noi cetățeni. Să ne gândim că la limitele multiculturalismului revelate de revoltele civile din 2005 din banlieu-ul parizian, pentru a avea o imagine a anvergurii problemei.

Scena de teatru e un seismograf sensibil la curente de idei care setează societatea. Le reflectă critic, le urmărește în efectele lor pe termen mediu, vizibile mai ales în felul în care se definesc relațiile între membrii diferitelor grupuri din societate. Formele trecerii de la multi la interculturalism se reflectă și în noua dramaturgie, stimulată începând cu anul 2013 de proiectul internațional al asociației italiene PAV, Fabulamundi Playwriting Europe. Scrisul european pentru scenă e susținut în rețea de acest proiect finanțat trei ediții la rând de Comisia Europeană. Temele celor două ediții precedente The Dangerous Opportunity/Oportunitatea periculoasă (2013-2014) și Crossing Generations/Punți între generații (2015-2016) sunt completate de ed curentă (2017-2020) cu tema Beyond borders?/Dincolo de granițe?. Câștigător al programului Europa Creativă ca proiect de cooperare la scară mare, Fabulamundi Playwriting Europe – Beyond borders? (2017-2020) se încheie anul acesta cu un bilanț generos pentru autorii dramatice și producția scenei a noilor texte de teatru. Site-ul Fabulamundi www.fabulamundi.eu contorizează în proiect 15 parteneri, 164 de autori, 24 de piese de teatru, 143 de spectacole lectură sau montări de scenă. Programul a amorsat în opt ani un dialog între teatre, festivaluri și organizații din zece țări ale UE (Italia, Franța, Germania, Spania, România, Austria, Belgia, Marea Britanie, Polonia și Republica Cehă) cu scopul de a sprijini și promova scrierea noii dramaturgii europene. Site-ul proiectului prezintă 19 dramaturgi români, iar partenerii programului în România sunt Teatrul Odeon București și Universitatea de din Târgu-Mureș (UAT). Nouă tineri dramaturgi europeni din rețea (din Austria, Germania, Italia, Spania, Polonia și România) au participat la Târgu-Mureș între 21-23 ianuarie 2020 la atelierul Mobpro, organizat de UAT în cadrul ediției curente a proiectului Fabulamundi. Atelierul a fost coordonat de Cris Da Milano (președinta ECCOM – Centre of Cultural Organisation and Management) și François Matarasso (artist freelancer, scriitor implicat în diverse

ONG-uri). Tema Interculturalism și auto-identificare, propusă de coordonatoarea Fabulamundi pentru România, și de autoarea dramatică Alina Nelega, reflectă specificul multiethnic al orașului și a amorsat un dialog intercultural între participanți pe marginea modalităților de expresie a identității și a formelor de relaționare ale grupurilor în cadrul unei comunități.

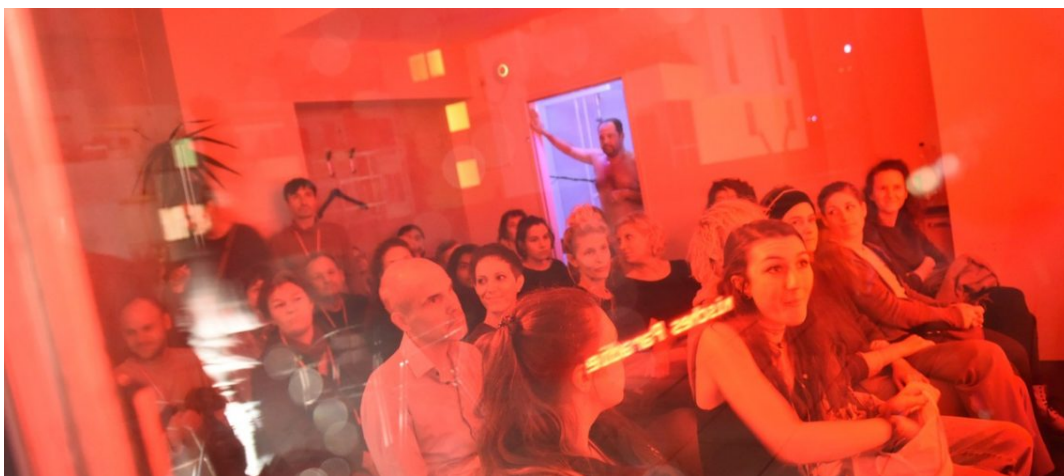

Tema nu este lipsită de semnificație, mai ales că anul acesta se împlinesc 30 de ani de la violențele dintre români și maghiari din martie 1990 de la Târgu Mureș, cunoscute sub numele de Martie negru. Conflictul interetnic a descărcat tensiunile acumulate de ambele părți din reprezentarea reciprocă deformată de frica de celălalt, de refuzul comunicării și de închiderea în discursul naționalist. Evenimentele au scindat ireversibil comunitatea, iar ON Liga Pro Europa a fost prima organizație care a încercat prin mici gesturi de colaborare civilă să refacă, imediat după confruntare, punțile de comunie între românii și maghiarii din localitate, scindați în două tabere complet separate. Conflictul a fost superficial tratat de clasa politică, rapid marginalizate dezbaterile publice și în mass-media și neglijat în deceniile care au urmat. Doar teatrul și-a asumat revenirea la tema conviețuirii româno-maghiare în spectacole de teatru documentar ce propuneau ascultarea argumentelor ambelor părți. Trebuie amintit că, dacă primele două spectacole produse a fost inițiativă independentă ale teatrului Yorick Studió din Târgu-Mureș, al treilea spectacol a fost produs cu 11 actori români și maghiari din cele două companii ale de Teatrul Național Târgu-Mureș din inițiativa directorului de la acea vreme a Companiei române Liviu Rebreanu, Alina Nelega. Caracterul tuturor acestor spectacole e bilingvismul: actorii români și maghiari își vorbesc în spectacol limba maternă, iar supratitrarea se face complementar în ambele limbi. Primul spectacol, 20/20 a fost realizat în 2009 de Geanina Cărbunariu și a fost produs la 20 de ani după Martie negru de către teatrul maghiar independent Yorick Studió. Actorii români fac parte din echipa bucureșteană a regizoarei, iar actorii maghiari provin de la Târgu-Mureș. Relațiile pe cât posibil cu distanță, versiunile poveștilor culese în oraș din cele două tabere sunt livrate cu umor și (auto)ironie, lăsând spectatorul să ajungă la propria concluzie. În acest scop, audiența e invitată să participe după fiecare reprezentație și la o discuție cu echipa artistică. Tema relațiilor româno-maghiare rămâne de actualitate în Transilvania și dincolo de criza din 1990, iar Maró de Szekely Csaba, regia Andi Gherghe, e al doilea spectacol produs de Yorick Studió pe acest subiect, în 2015. De data aceasta, comedia scrisă de Szekely Csaba imaginează situații comic-absurde antrenate de refuzul imposibilității comunicării între membrii celor două etnii asupra cărora planează (la propriu prin scenografie) umbra marilor figuri ale istoriei și culturilor naționale. Poate cel mai tranșant din cele trei spectacole la temă e Double Bind de Alina Nelega și Kincses Réka, cu premieră în 2014 la Teatrul Național din Târgu-Mureș, compania Liviu Rebreanu. Spectacolul e rezultatul unei luni de atelier cu întreaga distribuție care a colaborat la scrierea textului de scenă. Puse față în față, episoade civile extrase din istoria conviețuirii româno-maghiare din Transilvania și clișeele de percepție reciprocă au confruntat echipa în primul rând cu limitele individuale de înțelegere și acceptare a argumentelor celuilalt, și în al doilea rând publicul cu capacitatea de a ieși, de ambele părți, din clișeele argumentelor naționaliste. E important de spus că la capătul seriei de reprezentații cu Double Bind nimeni nu a ieșit netransformat din acest proiect, mai ales actorii. La cele două extreme ale schimbării stau cei care au întemeiat familii mixte și cei care s-au angajat politic în partide de extremă dreapta. Aceste trei spectacole documentare includ la final dialogul cu publicul ca parte a misiunii asumate, de deblocare a comunicării și de ascultare celuilalt. În mod special Double Bind a marcat în comunitatea spectatorilor din Târgu-Mureș un prag zero al sincerității de la care se poate gândi la interculturalitate. Aceste spectacole constituie un răspuns dinamic al scenei la provocările cu care societatea românească continuă să se confrunte în raport cu realitățile multiforme ale relațiilor interetnice din Transilvania. Au fost necesari mulți ani pentru a restabili între membrii comunității române și cele maghiare, normalitatea conviețuirii sociale la Târgu-Mureș, iar faptul că Maró se joacă continuu, de cinci ani la Yorick Studió e răspunsul oamenilor la nevoia de reflecție asupra subiectelor controversate din comunitate.

© www.fabulamundi.eu

Teatrul poate recupera prin empatie înțelegerea vecinului de altă cultură, poate dărâma false granițe și poate depăși limitele judecății generalizatoare manipulate ideologic. De altfel, dincolo de discuțiile din cadrul atelierului MobPro, tot la Târgu-Mureș, în cadrul aceluiași proiect Fabulamundi, la fine lunii februarie sunt programate un spectacol și o lectură scenică în premieră, ce răspund temei identității și auto-reprezentării. De data aceasta spectacolele vorbesc despre condiția și exodul etnicilor germani din România. Două texte semnate de doi etnici germani, unul care trăiește în România celălalt emigrat în copilărie cu familia în Austria, oferă puncte de vedere complementare. Dispariții de Elise Wilk, spectacol montat la Yorick Studió de Sebestyén Aba în 2019 e o saga de familie, urmărită de-a lungul istoriei a trei generații, o poveste despre plecarea sașilor din Transilvania, văzută prin lentila celor rămași, a celor care au refuzat emigrarea. În vreme ce Karpatenfleken/Carpații ca niște pete pe pilele de Thomas Perle, în traducerea Elis Wilk, aduce argumentele emigrantului care își explorează, ca adult, rădăcinile și încearcă să înțeleagă amprente de identitate care nu dispar prin schimbarea coordonatelor geografice. Piesa va fi prezentată în lectură scenică în premieră acum, iar tema aceasta a auto-reprezentării celor doi dramaturgi etnici germani născuți în România, pleacă de la multiculturalismul european pentru a se descărca în interculturalitatea prezentului susținută de scenă teatrală.

În blocul sau pe strada unde locuim, vecinii noștri au nume diverse. Îți știm de o viață, ne salutăm, cu unii ne vizităm, chiar dacă se numesc Ionescu, T. Schumann sau altfel. Suntem multiculturali cu mult înainte ca multiculturalismul să fi devenit politică europeană. Provocarea deceniilor viitoare rămâne interculturalitatea, mai simplu spus, calea de a trăi împreună, nu doar alături unii de alții.

*articol publicat în Capital Cultural nr. 21